

SEPPO NIEMELÄ

Opintokeskustyön tuloksesta

Kysymykseen järjestömuotoisen sivistystyön tavoitteista uuden lain mukaisina on helppo vastata.

Opintokeskusten osuus yhteiskunnan panostuksesta kasvatukseen on rahdun puolikas, 60,2 Mmk. Siitä 7 Mmk menee opintokerhoihin. Tällä panostuksella on määrä tehdä 148 000 tuntia luentoja ja kursseja. Kun opintokeskuksia on 10, tekee yksi keskimäärin 5.3 Mmk:n panostuksella 14 800 tuntia.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että koulutuksesta vastaavalla henkilöstöllä on tunti aikaa saada yksi opintotunti kirjoihin. Eli yhden ihmisen on tavalla tai toisella tuotettava esimerkiksi yhteensä kuusi kuuden tunnin kurssia viikossa. Rahaa yhteen tuntiin jää investoitavaksi 100 markan verran.

Näillä pelisäännöillä toiminnan tuloksena voi olla vain itse toiminta ja sen pyörittäminen. Parhaassa tapauksessa tehokas kouluttaja kykenee jonkinasteiseen ohjaukseen. Valtio saa pienellä panostuksella kirjatuksi osan siitä valtavan monimuotoisesta koulutuksesta, jota järjestöt tasavallassa tekevät.

On opintokeskuksia, joille tämä toimintatapa onkin perusteltu ratkaisu. Mutta jos opintokeskus haluaa panostaa omaan toimintaan, laatuun ja sisältöön, se on rahoitettava muualta. Tänäpä muu rahoitus muulle kuin viihteellis-rentouttavalle toiminnalle on puolestaan kiven alla.

Niinpä se, mitä seuraavassa kirjoitan, jää elämän karussa käytännössä kalpeaksi haaveeksi. Uneksiminen auttaa kuitenkin elämän raskaudessa ja ehkä se viitoittaa jotakin tulevaisuudesta.

Järjestömuotoinen sivistystyö ja etenkin opintoiminta on aatehistoriallisesti osa kansanliikeperustaista pohjoismaisuutta. Sen mukana se nousi loistoonsa ja -jähdettyi.

Sivistystyön tällä muodolla on kuitenkin on puolellaan yksi ainutlaatuisen etu: opintokeskus voi olla arvoperustainen, kirkkaasti ja kyselemättä. Vastaava etu on vain kansanopistoilla, mutta sen toteuttaminen vasta maailmankuvaansa muodostavien nuorten kanssa ei ole ihan yksinkertainen asia, ei teoriassa eikä käytännössä.

Kun omia arvojaan kehittäviä opintokeskuksia on monta, tuloksena on moniarvoisuus. Lähestyn tätä etua seuraavassa kolmen polun kautta.

Kompetenssin arvo-osat

Pohjoismaisen ministerineuvoston VOKS-FREM -hanke on yksi niistä projekteista, jotka selvittävät nykyelämän - niin työ- kuin muunkin elämän - vaatimia kompetensseja.

Tuttua on, että tarvitaan laaja yleissivistys, jolle puolestaan rakentuu hyvä ammattitaito ja osaaminen. Mutta ne eivät riitä nopean muutoksen yhteiskunnassa.

Pärrjätäkseen ihminen tarvitsee ensinnäkin luovuutta, omatoimisuutta ja tiettyä persoonan tasapainoa sekä niiden taustana kykyä kombinoida hyvinkin erilaisia lähtökohtia uusiksi ratkaisuiksi. Samalla jokainen meistä kohtaa yhteiskunnan nopean muutoksen, jonka ymmär-

täminen ja jossa suunnistaminen ovat tämän päivän ihmisen peruskysymyksiä.

Aikuisen tulisi voida ymmärtää kiihtyvää muutosta, jäsentää arvopohjaisesti maailmankuvansa, olla luova mm. yhdistämällä monenlaisia tietoja ja taitoja sekä ohjata tätä kautta paremmin työtään ja elämäänsä.

Juuri nämä seikat – persoonan monipuolisuus ja luovuus, muutoksen kohtaaminen, yhteiskunnan ymmärtäminen – ovat moniarvoisen vapaan sivistystyön ominta alaa. Näihin pitäisi voida panostaa myös ja erityisesti arvopohjaisen koulutuksen.

Opintotoiminta ja tutkimus

Johtopäätös lienee yleisesti hyväksyttävä. Ongelma vain tulee vastaan sille, joka aikoo ottaa haasteen vakavasti.

Vapaan sivistystyön nousu ajoittuu siihen Pohjolan yhteiskuntien aikaan, jossa tiede kertoi vielä totuuden isolla T:llä ja jossa vahvaideologiset kansanliikkeet rakensivat kansankotia. Piti vain avata tiedon kanavat kansalle.

Tämä maailma on nyt mennyt. Tietoräjähdyksen räjäyttäneen tieteen pieniksi palasiksi tiedon mereen. Suuret ideologiat ovat kuolleet. Karu tosiasia on, että pohjoismaisilla opintokeskuksilla on leipälajeistaan vain vähän tai ei ollenkaan opetettavaa.

Liberaalit demokratiat ovat vastanneet näin syntyneeseen haasteeseen mm. kehittämällä arvoperustaista policy-tutkimusta ja sitä tekeviä yksiköitä. Suomesta puuttuu policya, 'toimintapolitiikkaa' tarkoittava sana ja mikä pahinta, myös sanan tarkoittama asia.

Tämä on yksi syy siihen, että me olemme näköalattomia, visiottomia ja -tulevaisuudettomia. Sen yksi tausta on vapaan sivistystyön nukahdus, esimerkiksi vanhan kunnan samhällsfostranin laiminlyönti parin vuosikymmenen ajan.

On jotakin karkean kuvaavaa tälle entiselle Venäjän suuriruhtinaanmaalle, että tulevaisuudesta on harrastunut muutaman futurologin ohella valtiosihteeri valtioneuvoston kansliassa ja että aikaansaatu selonteko on vailla visiota.

Jos opintokeskukset aikovat antaa jotakin oleellista luovuuteen, muutokseen ja yhteiskunnan ymmärtämiseen, on käynnistettävä oma policy-tyyppinen tiedon tuotanto. Sivistysjärjestöt olisivat monesta syystä luonteva paikka tämän tutkimuksen organisoimiseen.

Pohjimmiltaan on kyse vanhasta opetuksen ja tutkimuksen yhteydestä. Vasta arvoperustaisen, itse tuotetun (kootun, jäsenetyn) tiedon pohjalta myös opintotoiminta voi uudestaan löytää aidon merkityksensä ja vaikuttavuutensa. Pidän tätä opintokeskusten tärkeimpänä yhteiskunnallisena haasteena.

Sivistystyön puitepaalut

Opintokeskukset voivat nyt tehdä vapaana sivistystyönä itse asiassa mitä tahansa. Vapaus on tärkeä asia, mutta minusta tilanne ei ole tyydyttävä. Vapaan sivistystyön väljät puitteet olisi jontenkin hahmotettava.

Oma ja kenties kovinkin kapea ehdotukseni järjestömuotoisen sivistystyön toimialaksi olisi seuraava, Eduskunnan sivistysvaliokunnalle esitetty luettelo.

(1) *Sivistys- ja kulttuuritoiminta* sisältää klassisen sivistyskonseption mukaiset toiminnot, joiden ensisijainen tarkoitus on ihmisen sisäinen tai henkinen kasvu, esimerkiksi tiedon, taidon, ilmaisun, toiminnan, eettisyyden ja toisaalta luonto-, yhteiskunta- ja kulttuurisuhteen kehittämisen kautta. Vanhastan tässä yhteydessä on puhuttu yleissivistyksestä tai harrastustavoitteisuudesta.

(2) *Yhteiskunnallinen opintotoiminta* sisältää toiminnot, joiden ensisijainen tarkoitus on kansalaisten poliittisten ja muiden vaikuttamista tukevien resurssien ja toisaalta päätöks-

teon perusteiden kehittäminen, mukaanlukien sen taustatyö, esimerkiksi tietoa arvoperustaisesti jäsentävä policy-tutkimus, think tank -toiminnot ja aineistotuotanto.

Työ jakaantuu yleiseen, ammattijärjestöliikseen ja poliittisten aatteiden pohjalta tapahtuvaan opintotoimintaan. Jälkimmäisessä on kyseessä yhteiskunnan ainoa temaattinen koulutuspanostus (eräiden kansanopistojen ohella) moniarvoisuuteen. Jollakin tavoin se on järjestetty kaikissa kehittyneissä demokratioissa. Yhteiskunnallinen kasvatus on lisäksi perusteltua järjestää pääsääntöisesti aikuiskasvatuksena ja kiinteässä yhteydessä itse toimintaan.

(3) *Järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan tukeminen* sisältää sekä järjestötoiminnan yleisen opetuksen että järjestökohtaisia päämääriä palvelevan opetuksen. Voidaan esittää erityinen perustelu sille, että järjestötoiminta ja sen luomat tuhannet yhteiskunnan sisäiset verkot on osa demokratian toimintakykyä.

(4) *Sivistyksellisen tasa-arvon* lisääminen kohdistuu huonosti koulutettuihin, vammaisiin, siirtolaisiin, kehitysalueilla asuviin jne. Kyseessä pohjoismaisen vapaan sivistystyön erityispiirre, jota Suomessa tulisi erityisesti kehittää.

(5) *Kansainvälinen toiminta* edistää järjestöjen kansainvälistä yhteistoimintaa ja tekee Suomea tunnetuksi ulkomailla (sukukansat, Baltia, lähialueyhteistyö, pohjoismaat, Eurooppa, kehitysmaat) opintotoiminnan keinoin. Kyseessä on vapaan sivistystyön suureksi osaksi uusi, mutta tarpeellinen alue.

(6) *Erityistehtävät* ovat kampanjaluonteisia toimintoja, joiden erityinen tarkoitus on palveluajankohtaista tiedontarvetta (integraatio, työtömyys).

Sivistystyön tuloksellisuus

Tuloksellisuuden arvioimisen kannalta näin luonnehditussa sivistyskäsityksessä on kolme herkkää kohtaa. Yksi on se itse demokratian ytimeen kuuluva omaehtoisuuden suoja, joka aina

tulee antaa arvoihin perustuvalle toiminnalle. Toisen mukaan luovuus on jo määritelmän mukaan kaikkien ennalta luotujen mittareiden ulotumattomissa. Kolmanneksi vain osaan – lähinnä loppuvaiheen koulutukseen – sopii tuntimittari.

Oma ihannemallini on lyhyesti seuraava. On koulutuspoliittinen päätös, miten paljon valtio niukkenevista varoistaan haluaa ohjata edellä lueteltuihin vapaan sivistystyön tarkoituksiin. Kun tämä päätös on tehty, varat on mahdollista jakaa opintokeskuksille sen mukaan, mihin ne keskittyvät.

Opintokeskuksen tulee tulohajauksen perimmäisten ideoiden mukaan esittää omat tulostavoitteensa varoja hakiessaan. Niiden on myös esitettävä tehdyn työn itsearviointi. Tämän tulee olla läpinäkyvää ja selkeää.

Yhteiskunnan kontrollin tulee koskea ennen muuta sitä, etteivät tavoitteet tai arviot ole falskeja. On koko järjestelmän etu pitää huolta siitä, ettei vapaan sivistystyön tarkoituksiin annettu raha mene laiskuuteen, velttouteen tai tapainturmelukseen.

